

یوهان گوتلیب فیشته

در باب روح و لفظ در فلسفه

[رساله‌ای در زیبایی‌شناسی]

ترجمه‌ی سیدمسعود حسینی

نشر کتابخانه

در باب روح و لفظ در فلسفه
[رساله‌ای در زیبایی‌شناسی]

Über Geist und Buchstab in der Philosophie

Johann Gottlieb Fichte

نویسنده	یوهان گوتلیب فیخته
مترجم	سید مسعود حسینی
طراح جلد	حبیب رضایی
تصویر روی جلد	اثار از کاسپار داوید فریدریش
چاپ و صحافی	س. س. س.

چاپ اول ۱۳۹۸، ۱۰۰ نسخه

شابک: ۷-۸-۹۵۰۰۳-۶۲۲-۸

قیمت: ۱۸۰۰۰ تومان

نشر شب‌خیز: تهران، انتهای اشرفی اصفهانی، خیابان نفت، پلاک ۴۴، واحد ۲۲

تلفن: ۴۴۸۷۰۴۲۶

Email: nashreshabkhiz@gmail.com

[nashreshabkhiz](#)

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

فیشته، یوهان گوتلیب، ۱۷۶۲ - ۱۸۱۴ م.	سرشناسه
در باب روح و لفظ در فلسفه : رساله‌ای در زیبایی‌شناسی/یوهان گوتلیب فیشته؛ ترجمه‌ی سیدمسعود حسینی.	عنوان و نام پدیدآور
تهران: شب‌خیز، ۱۳۹۸.	مشخصات نشر
۷۲ ص: ۱۹/۵×۹/۵ س.م.	مشخصات ظاهری
۹۷۸-۶۲۲-۹۵۰۰۳-۷-۸	شابک
فیفا	جمعیت فهرس‌ویسی
کتاب حاضر ترجمه رساله‌ای با عنوان "Über Geist und Buchstab in der Philosophie" است.	یادداشت
واژه‌نامه.	نشت
ر. الما در زیبایی‌شناسی.	ان دی
ف. یوهان گوتلیب، ۱۷۶۲ - ۱۸۱۴ م. -- دیدگاه درباره‌ی زیبایی‌شناسی	موضوع
Fichte, Johann Gottlieb -- Views on aesthetics.	موضوع
فلسفه آلمانی - قرن ۱۹ م. -- تاریخ و نقد	موضوع
Philosophy, German -- 19th century -- History and criticism	موضوع
زیبایی‌شناسی آلمانی - قرن ۱۹ م.	موضوع
Aesthetics, German -- 19th century	موضوع
حسینی توشمانلو، سیدمسعود، ۱۳۶۶ - ، مترجم	شناسه‌ی افزوده
BH۲۲۱	رده‌بندی کنگره
۱۱۱/۸۵۰۹۴۱	رده‌بندی دیویی
۵۶۷۳۸۵۵	شماره‌ی کتابشناسی ملی

فهرست

۷	مقدمه‌ی مترجم
۲۳	نامه‌ی نخست
۳۱	نامه‌ی دوم
۵۵	نامه‌ی سوم
۶۹	واژه‌نامه‌ی آلمانی به فارسی
۷۱	واژه‌نامه‌ی فارسی به آلمانی

مقدمه‌ی مترجم

فیشته این رساله‌ی ناتمام با عنوان کامل «در باب روح و لفظ در فلسفه» در مجموعه‌ی «از راه‌ها»^۱ در سال ۱۷۹۵، با استفاده از مطالب درسگفتارهای اش تحت عنوان «در باب تفاوت روح و لفظ در فلسفه»^۲ به نگارش درآورد. هم‌آن رساله‌ی ناتمام و هم این درسگفتارها بخشی از مجموعه‌ی درسگفتارهایی عمومی با عنوان «اخلاق برای دانشوران» بود که فیشته در آخرین نیمسال تدریس اش در دانشگاه ینا ایراد کرد و پنج درسگفتار نخست آن را با عنوان درسگفتارهایی در خصوص رسالت دانشور^۳ در سال ۱۷۹۲ منتشر ساخت.^۴

1. *Über Geist und Buchstab in der Philosophie. In einer Reihe von Briefen* این رساله در مجموعه‌ی آثار فیشته (Fichte 1845a: 270-300) مندرج است که ترجمه‌ی فارسی حاضر نیز بر اساس آن انجام گرفته است. اعداد داخل کروشه در متن به صفحات همین منبع ارجاع می‌دهند.

2. *Über den Unterschied des Geistes und Buchstabens in der Philosophie*; Cf. Fichte 1924; Fichte 1988: 192-215.

3. *Einige Vorlesungen über die Bestimmung des Gelehrten*; Cf. Fichte 1845b: 291-346; Fichte 1988: 144-184.

4. Fichte 1988: 185.

رساله‌ی «در باب روح و لفظ در فلسفه» که قرار بود بخش نخست پروژه‌ای پردامنه‌تر باشد^۱ در اصل برای انتشار در مجله‌ای به نام هورن^۲ به سردبیری فریدریش شیلر نوشته شد. اما، در کمال تعجب فیشته، شیلر آن را رد کرد و از انتشار آن سر باز زد.^۳ برخی پژوهشگران معتقدند که این اتفاق در عدم توفیق فیشته در طرح و تنسيق زیبایی‌شناسی و افزودن آن به دیگر شاخه‌های فرعی آموزه‌ی دانش بی‌تأثیر نبوده است.^۴ البته فیشته خود در سال ۱۸۰۰ نیز به اشتباه را در مجله‌ای به نام مجله‌ی فلسفی^۵ که خود سردبیر آن بود منتشر کرد، اما هرگز این فرصت را بازنیاقت که آراء خویش در زیبایی‌شناسی را به‌طور جامع و کامل در کتاب یا مجموعه‌ای از درسگاه‌ها ارائه کند.

با وجود این، در آن که فیشته چنین قصدی داشته است هیچ تردیدی روانیست، زیرا در انتهای رساله‌ی در باب مفهوم آموزه‌ی دانش یا اصطلاحاً فلسفه به سال ۱۷۹۴ که در آن به برنامه‌های فلسفی بعدی خود اشاره می‌کند، بعد از بیان این مطلب که جزء نخست و نظری آموزه‌ی دانش بر مفهوم «بازنمود/بازنمایی»^۶ و جزء دوم و عملی آن بر مفهوم «کوشش»^۸ استوار است، می‌نویسد: «در این جزء دوم پایه‌هایی گذاشته می‌شود برای نظریات تازه و تماماً مفصلی درباره‌ی امر مطبوع، امر زیبا امر...»^۹.

1. Breazeale 2013: 26.

2. Die Horen

۳. در خصوص دلایل شیلر برای رد آن و پاسخ فیشته به او، بنگرید به

Breazeale 2013: 38.

4. Breazeale 2013: 26.

5. Philosophisches Journal

6. Über den Begriff der Wissenschaftslehre oder der sogenannten Philosophie

7. Vorstellung

8. Streben

9. Fichte 1964: 66; Fichte 1988: 135.

این بند گذشته از این که نشان می‌دهد فیشته طرح مفصلی برای زیبایی‌شناسی داشته است، این نکته‌ی جالب توجه را نیز متذکر می‌شود که زیبایی‌شناسی او جزو «فلسفه‌ی عملی» و مبتنی بر مفهوم «کوشش» خواهد بود، در حالی که زیبایی‌شناسی پیش از او، فی‌المثل نزد کانت، یا هنوز زیرِ یوغِ قوای نظری و شناختی به «بحث امر زیبا و امر والا نزد کانت در نهایت بحثی است در حصرِ نحوه‌های نسبت‌گیری غیرشناختیِ قوای شناختیِ عقل، فاهمه و تخیل با یکدیگر» یا به غایتی غیر از خودش خدمت می‌کرد. زیبایی‌شناسی نزد کانت عرصه‌ای بود یا برای پیوندِ نظر و عمل یا برای تشبیهِ انسان به عمل اخلاقی از طریق فاش ساختن وجهِ عملی و اخلاقیِ سرشتِ انسان).

کانت بر این عقیده رفته که سیم‌بندیِ فلسفه منوط به یافتنِ اصولی پیشینی و قوام‌بخش در دستگاهِ ذهنِ انسان است، و همچنین نشان داده بود که تنها دو دسته اصول پیشینی قوام‌بخش وجود دارند که، بنا به تعابیرِ تقلیدِ سوم، «قله وها»ی خاصی از آن خود دارند و در این قلمروها «قانون‌گذار» اند.^۱ از نظر او، این دو دسته اصول پیشینی بر دو دسته از مفاهیم، یعنی «مفاهیم طبیعی» یا همان «مقولاتِ فاهمه» و مفهوم «آزادی»، مبتنی اند که دو جزءِ فلسفه، یعنی فلسفه‌ی نظری و عملی را می‌سازند. حال زیبایی‌شناسی به معنای دقیقِ کلمه نه به فلسفه‌ی عملی تعلق دارد و نه به فلسفه‌ی نظری، زیرا اصلِ حاکم بر آن نه مفاهیم فاهمه‌اند و نه مفهوم آزادی. برخلاف، اصلِ حاکم بر زیبایی‌شناسی اصلِ «غایتِ طبیعت» است که اصولی قوام‌بخش نیست - یعنی شرطِ امکانِ پاره‌ای از ابره‌ها و، به عبارتِ دیگر، قانونگذار برای ابره‌ها نیست -

بلکه اصلی «نظام بخش» است، به این معنا که کارکردش، در قیاس با اصول پیشینی قوام بخش، فرعی است و صرفاً اهمیت روشی و نظم دهنده دارد. در مقابل، فیثته زیبایی شناسی را به معنای حقیقی کلمه جزو فلسفه می داند و، چنان که در ادامه خواهیم دید، برای آن نقشی ضروری در نظام خویش قائل است.

اشاره‌ی فیثته به بحث زیبایی شناسی در رساله‌ی در باب مفهوم آموزه‌ی دانش یگانه اشاره‌ی او به این موضوع نیست. وی در رگه‌تارهای آموزه‌ی دانش به روشی نو^۱ مربوط به سال‌های ۱۷۹۶-۱۷۹۹، که اولین بار در اواخر قرن نوزدهم در قالب تقریرهای دانش جویی کشف شد، بار دیگر به زیبایی شناسی توجه می کند. پس از ارائه تقسیم بندی تازه‌ای از نظام خویش، به جایگاه زیبایی شناسی در این نظام اشاره می کند، «عملی» بودن آن را بیش تر توضیح می دهد، و نقش «روح» را در فلسفه و زیبایی شناسی - که یکی از موضوعات عمده‌ی رساله‌ی «در باب روح و لفظ در فلسفه» است - تأخیر می دهد:

پس از این تقسیم بندی، هنوز دانش به آن می ماند که همه با آن آشنا هستند و همیشه - بحق - بخشی از فلسفه بوده است، {و ما نیز آن را بخشی از فلسفه می دانیم}... دانش مورد بحث زیبایی شناسی است. این فلسفه به کجا تعلق دارد؟ میان چشم انداز استعلایی [فیلسوف] و چشم انداز معمولی یک میانجی وجود دارد. این نقطه‌ی میانی زیبایی شناسی است. از نظرگاه معمولی، جهان چیزی داده شده به نظر می رسد؛ از نظرگاه استعلایی چیزی تولید شده (بکلی درون من). از نظرگاه زیبایی شناسانه، به نظر می رسد که جهان درست آن چنان که گویی ما آن را تولید کرده ایم به ما داده شده است و به نظر می رسد

درست همان نوع جهانی باشد که ما اگر بودیم تولید می کردیم....

برای حس زیبایی شناسانه، جهان آزاد به نظر می رسد؛ برای حس معمولی، محصول اجبار. به طور مثال، هر محدودیتی در مکان نتیجه‌ی محدودیت شیئی به وسیله‌ی اشیاء دیگری است که بر آن فشار می آورند. به همین ترتیب، هرگونه امتداد [در مکان]^۱ نتیجه‌ی کوششی درونی در جسم است. در هر طرف، هم با ریشاری و هم با آزادی [مواجه می شویم].^۲ اولی به زیبایی شناسی تعلق ندارد، در حالی که دومی دارد.

بن سخن حس زیبایی شناسانه را توصیف می کند، اما دانش {زیبایی شناسانه} به موضوع متفاوتی است. این دانش صورتی استعلایی دارد. {زیبایی شناسی} فلسفه است. دانش زیبایی شناسی نحوه‌ی زیبایی شناسانه نگرستن به اشیاء را توصیف می کند، {و} [و]^۳ قواعد زیبایی شناسی را تثبیت می کند. بدین ترتیب، یک «روح زیبا» برای این نوع زیبایی شناسی لازم نیست. فلسفه‌ی زیبایی شناسانه یکی از بخش های اصلی آموزه‌ی دانش است، و {از این حیث} تضاد دارد با کل فلسفه‌ی دیگری {که تا کنون توصیف شده است} و می توان «فلسفه‌ی واقعی» اش نامید. مبنای این تقسیم بندی در نظرگاه های متفاوت از منظرورز {است. زیبایی شناسی، از حیث ماده اش، حد وسط میان فلسفه‌ی نظری و عملی را اشغال می کند. {مفهوم جهان مفهومی نظری است. [مفهوم]^۴ شیوه‌ای که جهان باید ساخته شود در ما قرار دارد و عملی است. بنابراین، زیبایی شناسی عملی نیز هست. با این حال،} با اخلاق تلاقی نمی کند؛ زیرا ما ملزم ایم از وظایف مان آگاه باشیم، در حالی که نحوه‌ی زیبایی شناسانه‌ی نگرستن به اشیاء طبیعی و غریزی است و به آزادی وابسته نیست. {در مقابل، نحوه‌ی اخلاقی نگرستن به اشیاء یکسره به آزادی ام وابسته است.}